

Warszawa, 22-03-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

VII.713.1.2024.AMB

**Pan
dr Karol Nawrocki
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej
– Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu

Instytut Pamięci Narodowej – Komisja
Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi
Polskiemu
ePUAP**

Szanowny Panie Prezesie!

Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynął wniosek dotyczący nowych formularzy umów dotyczących przeniesienia na rzecz Instytutu Pamięci Narodowej wyłącznego prawa zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego. Do podpisania tych umów, zgodnie z przekazaną Rzecznikowi informacją, mają być zobowiązani wszyscy pracownicy IPN przygotowujący książki i artykuły w ramach pracy w Instytucie.

Zgodnie z § 3 ust. 2 formularza umowy, z chwilą zawarcia umowy autor upoważnia IPN do wyłącznego wykonywania w jego imieniu autorskich praw osobistych oraz zobowiązuje się do nieodwoływania upoważnienia w zakresie:

- 1) decydowania o oznaczaniu utworu nazwiskiem lub pseudonimem autora albo do udostępniania go anonimowo;

- 2) wprowadzania wszelkich zmian w utworze, polegających w szczególności na poprawkach redakcyjnych oraz merytorycznych, aktualizacji faktów, uzupełnień o nowe istotne informacje bądź skróty oraz włączania ich w całości lub we fragmentach do innych utworów;
- 3) ingerowania w treść i formę utworu;
- 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- 5) sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem utworu.

Jednocześnie, zgodnie z § 2 ust. 2 i 3 umowy, autor ponosi odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych oraz praw autorskich i pokrewnych osób trzecich dokonane w związku z wykorzystywaniem utworu przez IPN. W przypadku skierowania z tego tytułu roszczeń przeciwko IPN, autor zobowiązuje się do ich całkowitego zaspokojenia oraz do zwolnienia IPN od obowiązku dokonywania świadczeń z tego tytułu. Autor zobowiązuje się także do podjęcia na żądanie IPN wszelkich działań prawnych zapewniających należyłą ochronę IPN przed roszczeniami osób trzecich, a w szczególności zobowiązuje się wejść do procesu w miejsce IPN a gdyby nie było to możliwe, do przystąpienia do procesu po stronie IPN. Autor zobowiązuje się do pokrycia wszelkich ewentualnych odszkodowań i kosztów obrony poniesionych przez IPN.

Wątpliwości Wnioskodawcy budzi w szczególności fakt, że na mocy umowy, IPN będzie miał prawo do wprowadzania w utworze poprawek merytorycznych, dokonywania aktualizacji faktów czy uzupełnień o nowe istotne informacje bądź skróty, a także wprowadzania innych ingerencji w formę i treść utworu. Wnioskodawca wyraził obawę, że takie sformułowanie umowy, która wyklucza także odwołanie zgody autora, może po pierwsze narażać autora na odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych oraz praw autorskich i pokrewnych osób trzecich dokonane w związku z wykorzystywaniem utworu przez IPN w sytuacji, gdy skutek w postaci naruszenia dóbr nastąpił w wyniku ingerencji w tekst publikacji ze strony Instytutu. Po drugie, Wnioskodawca zauważa, że wskazane postanowienia umowne mogą prowadzić do niepublikowania przez IPN wyników badań naukowych autorów w sytuacji uznania danej publikacji za niewygodną czy „niesłuszną”. W ocenie Wnioskodawcy, na mocy umowy, IPN będzie miał możliwość wprowadzania także takich zmian w utworach, które w praktyce stanowią będą formę cenzury.

Mając na uwadze powyższe, pragnę zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 16 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2509), jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią

nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

- 1) autorstwa utworu;
- 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;
- 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

W literaturze przedmiotu dopuszcza się zawieranie umów, których przedmiotem jest określenie zasad wykonywania osobistych praw autorskich w ten sposób, że autor obowiązuje się do niewykonywania określonych osobistych praw autorskich oraz upoważnia do wykonywania w jego imieniu autorskich praw osobistych określony inny podmiot. Jednocześnie jednak zaznacza się, że choć zgoda dotycząca naruszenia autorskich praw osobistych nie musi być tak skonkretyzowana jak w przypadku zgody dotyczącej innych dóbr osobistych, to jednak nie może mieć charakteru blankietowego. Dostrzega się także i to, że cechą tej zgody jest istnienie pewnego stanu zaufania między stronami umowy (M. Wyrwiński [w:] Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych [w:] Ustawy autorskie. Komentarze. Tom I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 16, Lex/el.; „[j]ako przykład można wskazać zgodę twórcy na dokonanie korekty przez konkretnie wybraną osobę, z czego można wnosić, że w ten sposób twórca nie tylko wyraża zgodę na ogólnie rozumianą ingerencję, lecz także aprobejuje pewien zakres zmian. Zakres ten nie jest skonkretyzowany w chwili udzielania zgody, lecz można racjonalnie oczekiwać, że nie będą to zmiany zbyt radykalne”).

Mając na uwadze powyższe, należy zaznaczyć, że w umowie nie przewidziano żadnych ograniczeń w zakresie możliwości ingerencji IPN w treść i formę utworu, a określony w § 3 ust. 2 pkt 2 umowy zakres możliwych zmian, mając na uwadze także punkt kolejny umowy, odczytywać należy jedynie jako przykład ingerencji w utwór, a nie wyczerpujące określenie zakresu takiej ingerencji. W tym stanie Rzecznik dostrzega przyczyny, dla których umowa w takim kształcie może rodzić wskazane wyżej obawy Wnioskodawcy. Należy też zaznaczyć, że skierowany do RPO wniosek może wskazywać na brak niezbędnego dla dobrowolnego zawarcia wskazanej wyżej umowy zaufania Wnioskodawcy względem IPN, czego przejawem są wyartykułowane przez Niego obawy odnośnie do możliwości wykorzystania umowy jako narzędzia służącego cenzurowaniu wyników badań.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058), zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienia stanowiska w sprawie, w szczególności zaś o wskazanie, czy Pan Prezes dostrzega potrzebę wprowadzenia zmian w formularzu umowy precyzujących w wyższym stopniu zakres upoważnienia do wykonywania w imieniu autora utworu autorskich praw osobistych, a także wyszczególnienia, że autor nie odpowiada za naruszenie dóbr osobistych oraz praw autorskich i pokrewnych osób trzecich dokonane w związku z wykorzystywaniem utworu przez IPN, w sytuacji, gdy naruszenie jest wynikiem ingerencji w utwór innych osób niż autor.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/